

DAVOR MARIJAN
RAT ZA BOSANSKU POSAVINU 1992. GODINE

Nakladnik:

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Za nakladnike:

dr. sc. Gordan Ravančić

dr. sc. Stanko Andrić

Biblioteka Hrvatska povjesnica:

Monografije i studije ; III/91

Bibliotheca Croatica: Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia

Niz *Hrvatski demokratski pokret i Domovinski rat*, knjiga 6.

Recenzenti:

dr. sc. Ivica Miškulin

dr. sc. Jakša Raguž

Lektura:

Gordana Malnar

Zemljovidi:

Tomislav Kovačić

Prijevod sažetka:

Boris Blažina

Copyright © Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ili na bilo koji drugi način reproducirati, osim u slučajevima kratkih navoda, bez prethodne dozvole nositelja autorskih prava.

ISBN 978-953-8335-06-8 (Hrvatski institut za povijest)

ISBN 978-953-8102-37-0 (Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001077649.

DAVOR MARIJAN

RAT ZA BOSANSKU POSAVINU 1992. GODINE

Zagreb – Slavonki Brod, 2020.

Sestri Sonji
(1968. – 2018.)

KAZALO

PREDGOVOR	9
OSNOVNE ZNAČAJKE POLITIČKOGA STANJA U BOSNI I HERCEGOVINI 1991. – 1992.	13
Značajke rata 1992.	20
Hrvatsko-muslimanski odnosi	22
MEĐUNARODNI ASPEKT RATA U BOSNI I HERCEGOVINI	25
Planovi za unutarnji preustroj.....	25
BOJNO POLJE	33
SUDIONICI	37
Srpske snage	37
<i>Jugoslavenska narodna armija</i>	37
<i>Vojska Republike Srpske</i>	39
Hrvatske snage.....	42
<i>Operativna grupa „Istočna Posavina”</i>	42
POČECI RATA	49
Bosanska Posavina tijekom rata u Hrvatskoj.....	49
Plan <i>Drina</i> i prvi srpski pokušaj osvajanja Bosanske Posavine	54
<i>Borbe za Bosanski Brod</i>	55
<i>Derventa</i>	67
<i>Modriča</i>	70
<i>Odžak</i>	72
SVIBANJ 1992. – MJESEC VELIKIH HRVATSKIH USPJEHA	75
Bosanskobrodsko-derventski dio bojišta	76
Borbe za Modriču	79
PREOKRET: 1. – 23. LIPNJA 1992.	83
Pripreme Srpske vojske za operaciju <i>Koridor</i>	84
Uvod u operaciju	87

PROBOJ I ŠIRENJE KORIDORA	93
Plan napada i koncentracija snaga 1. krajiškoga korpusa Vojske Republike Srpske.....	93
Prva etapa operacije <i>Koridor-92</i>	95
<i>Zauzimanje Modriče</i>	96
<i>Borbe za Jakeš i Pećnik</i>	98
<i>Pad Dervente</i>	99
<i>Hrvatske protumjere za zaustavljanje srpskih napada</i>	106
Druga etapa operacije <i>Koridor-92</i> – izlazak Srpske vojske na Savu	112
<i>Pravci Podnovlje – Velika Brusnica i Modriča – Odžak – Sava</i>	113
<i>Pravac Derventa – Bosanski Brod</i>	124
Pokušaj rasterećenja hrvatskih snaga tijekom operacije <i>Koridor-92</i>	126
Umjesto zaključka.....	126
BORBE ZA BOSANSKI BROD OD SREDINE SRPNJA DO 6.	
LISTOPADA 1992.....	129
Angažirane snage na bosanskobrodsko-derventskom mostobranu.....	129
Tijek borbi od sredine srpnja do sredine kolovoza 1992.....	131
Borbe za Kostreš i Bijelo Brdo od 19. kolovoza do 7. rujna 1992.	138
Nastavak srpskih napada u rujnu 1992.	146
Pad Bosanskog Broda.....	156
ORAŠKO-DOMALJEVAČKI DIO BOJIŠTA.....	169
Zauzimanje Bosanskog Šamca i napad na Orašje.....	170
Oraško-domaljevačko bojište tijekom operacije <i>Koridor</i>	173
Borbe u jesen 1992.	181
BOJIŠTE BRČKO I GRADAČAC	189
Borbe na području općine Brčko.....	190
Borbe na području općine Gradačac	193
SLAVONSKI BROD – NAPADI ZRAKOPLOVSTVA I TEROR	
DALEKOMETNOGA TOPNIŠTVA.....	199
USPOREDBA SUKOBLJENIH STRANA	205
Organizacija snaga i ljudski čimbenik.....	206
Moral i (ne)motiviranost za rat u Bosni i Hercegovini	214
Zapovijedanje.....	229

Obavještajne prosudbe.....	235
Logističko osiguranje	239
Sanitetsko zbrinjavanje	242
Taktičke značajke borbi	244
Gubici.....	248
NEKE ZNAČAJKE RATA U BOSANSKOJ POSAVINI	251
Bosanska Posavina kao „Pale sam na svijetu”	251
Srpski ratni cilj u Bosanskoj Posavini.....	259
Ratna svakodnevnica i civilno-vojni odnosi.....	260
Srpska strana rata.....	272
KONTROVERZE, NEDOUMICE I PRILOZI ZA TEORIJU ZAVJERE... 277	
„Sporazum” u Grazu i koridor u Bosanskoj Posavini	279
Zaleđe hrvatskih vojnih uspjeha u svibnju 1992.!?	286
„Svakim ulaskom Hrvatske vojske gubio se teritorij”	289
„Jesu li promaknuća bila nagrada za povlačenje, za uspješno obavljen zadatak?”	299
Slavonskobrodski lobi ili borbe za vlast u Bosanskoj Posavini.....	308
Smrt 12 banjalučkih beba.....	310
KRIVAC ZA PAD BOSANSKOG BRODA.....	313
ZAKLJUČAK	331
SUMMARY	334
POPIS KRATICA.....	338
IZVORI I LITERATURA	341
KAZALO OSOBNIH IMENA	351
KAZALO VAŽNIJIH ZEMLJOPISNIH POJMOVA	353
ZEMLJOVIDI.....	359

Rat u Bosanskoj Posavini 1992., odnosno pad Bosanske Posavine, kako u Hrvatskoj i dijelu Bosne i Hercegovine nazivaju borbe od lipnja do listopada 1992. u zapadnom dijelu Bosanske Posavine, jedna je od najkontroverznijih dionica rata u Bosni i Hercegovini. Već se tijekom rata ustalilo mišljenje da Bosanska Posavina nije izgubljena zbog nadmoći srpskih snaga, nego zbog zaplotnjačkih igara prvoga hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i njegovih najbližih suradnika, u prvom redu ministra obrane Gojka Šuška. Takva su mišljenja puni izražaj imala od 2000. godine u sklopu medijskoga i političkoga nasrtaja na Tuđmanovo nasljeđe, za koji se koristio pojam detuđmanizacija. Takve tvrdnje uglavnom nemaju uporište u izvorima, što ova knjiga potvrđuje.

Osnova za ovu knjigu bili su prilozi za monografiju o 108. brigadi Hrvatske vojske koje sam napisao 2001., a koji su nakon pet godina „držanja na ledu” i uz manje dopune objavljeni 2006. godine. Ratni put 108. brigade Hrvatske vojske, koja je najduže ratovala u Bosanskoj Posavini, nije bio dostatan za objašnjenje borbi na razini regije premda je ona bila jedan od glavnih aktera borbi s hrvatske strane. Tijekom rada na spomenutoj knjizi imao sam i pristup većoj količini dokumenata nadređenih zapovjedništava: Operativne grupe *Istočna Posavina*, Operativne zone Osijek, Zapovjedništva Slavnskoga bojišta i Glavnoga stožera Hrvatske vojske. Promjena režima pristupa ratnom gradivu Hrvatske vojske koja se u međuvremenu zbila bila je nepremostiva prepreka za dodatno istraživanje, pa se knjiga temelji na dosezima koje sam napravio na projektima o Domovinskom ratu, dok se gradivo moglo koristiti na temelju odobrenja ministra obrane Republike Hrvatske. Nekoliko kartica teksta preuzeo sam iz rada „Bosanskoposavski koridor – značenje, borbe, tumačenja”, objavljenog 2018. u zborniku *Slavonski Brod i Brodsko-posavska županija u Domovinskom ratu* (preuzeto u poglavlju „Sporazum u Grazu i koridor u Bosanskoj Posavini”), te iz monografije *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.* (preuzeto u poglavlju „Međunarodni aspekt rata u Bosni i Hercegovini”), objavljene također 2018. godine.

Na temu pada Bosanske Posavine general Slobodan Praljak objavio je 2007. knjižicu u kojoj je uz nekoliko kartica teksta u faksimilima dao i četrdesetak dokumenata za koje je smatrao da znatno doprinose razumijevanju rata. Uz knjižicu je distribuiran i CD s oko 700 dokumenata, koji su potom stavljani na Praljkovu internetsku stranicu, na kojoj su bili do rujna 2018., kada je stranica ugašena. Praljak je dokumente objavio kao prilog svojoj obrani u sklopu sudskoga procesa koji je protiv njega i još pet dužnosnika Hrvatske zajednice Herceg-Bosne vodilo Tužiteljstvo na Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju u Haagu. Hrvatsko djelovanje u Bosanskoj Posavini nije bilo predmet interesa haških tužitelja, što nije iznenađenje jer se nije uklapalo u jednostranu sliku rata koju su konstruirali. Na internetskim stranicama Haškoga suda objavljen je i veliki broj dokumenata iz procesa protiv političkih i vojnih dužnosnika Srba u Bosni i Hercegovini, kao i protiv glavnoga pokretača rata, Slobodana Miloševića. Među objav-

ljenim dokumentima znatan ih se broj odnosi na djelovanje Jugoslavenske narodne armije i 1. krajiškoga korpusa Vojske Republike Srpske u Bosanskoj Posavini. Dio dokumenata 1. krajiškoga korpusa nastalih radom njegova izdvojenoga zapovjednog mjesta s kojega je vođena operacija spajanja krajina i Semberije ustupio mi je kolega iz Sarajeva, kojem ovom prilikom toplo zahvaljujem. Ti su dokumenti prikupljeni na Haškom sudu i s rijetkim iznimkama nisu korišteni ni u jednom od procesa vođenih na sudu. Oni su vjerojatno samo mala naznaka goleme količine dokumenata koja je prikupljena od sukobljenih strana, a koja je bila prevelik zalogaj za analitičare Tužiteljstva Haškoga suda. Dokumenti kojima ne navodim mjesto pohrane preslike su koje su mi ustupili pojedinci iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Bosanska Posavina povremeno je bila u fokusu javnosti u senzacionalističkom tisku, u čemu je prednjačio zagrebački tjednik *Nacional*, posebice 2007., kada je objavio članak o Izvješću Komisije Vijeća narodne obrane Republike Hrvatske, a potom i intervju s generalom Petrom Stipetićem i jednim od ratnih političkih čelnika posavskih Hrvata, Vinkom Begićem.¹ Ti su intervjui znakovit pokazatelj koliko su naknadna sjećanja upitna kao pomoć u rasvjetljavanju spornih dionica Domovinskoga rata. Posebice je problematičan Begićev intervju jer njime osporava glavne teze izjave koju je dao za Komisiju Vijeća narodne obrane u drugoj polovini listopada 1992. i još više svoje pismeno izvješće od 2. studenog 1992., u kojem je dao viđenje rata u Bosanskoj Posavini. Koji Begić govori istinu, onaj iz listopada i studenoga 1992. ili onaj iz travnja 2007. godine? General Stipetić također je dao nekoliko intervjuova o ratu u Bosanskoj Posavini s tvrdnjama koje se uglavnom ne mogu potkrijepiti izvorima. Isti je slučaj s generalom Antonom Tusom, koji se nakon umirovljenja 1996. nekoliko puta dotaknuo i Bosanske Posavine s komentarima koji se ne mogu iščitati ni u dokumentima ni u nekoliko Tuđmanovih predsjedničkih transkripata u kojima je bilo riječi o ratu na tom dijelu bojišta.

U prethodnim godinama dva sudionika borbi napisala su knjige o ratu u zapadnom dijelu Bosanske Posavine, koji se često i neutemeljeno poistovjećuje s cijelom regijom. Jerko Zovak, tijekom rata nižerangirani časnik u 108. brigadi Hrvatske vojske, na temelju objavljenih dokumenata S. Praljka objavio je knjigu koja je reprezentativni primjer u Hrvatskoj tako raširene i u nekim krugovima krajnje popularne teorije zavjere. Nije se opterećivao dilemom zašto bi osoba koju se optužuje za pad Bosanske Posavine objavila dokumente o tome, posebice jer nije radio njihovu selekciju prije objave. Zovkova knjiga ima i korisnih dijelova poput niza, uglavnom održivih, zemljovida i izvješća Komisije Vijeća narodne obrane s dijelom priloga. S obzirom na to da je u rujnu 2018. internetska stranica S. Praljka ugašena, Zovkova knjiga dugoročno ima faktografsku vrijednost jer je kronološki prezentirao gotovo sve dokumente s nje koji se odnose na Bosansku Posavinu.

Jedan od sudionika rata na srpskoj strani također je napisao knjigu koju se ne može ignorirati. Autor Novica Simić bio je važan akter borbi, tada pukovnik i komandant taktičke skupine koja je probila koridor, a poslije komandant jednoga korpusa Vojske

¹ Begićev intervju objavljen je 24. travnja 2007. i dostupan je na: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/33753/dok-je-padao-brod-tudman-i-susak-gledali-su-operu-u-hnk> (pristup ostvaren 19. 7. 2019.).

Republike Srpske. Simić je nakon rata bio i komandant Glavnoga štaba Vojske Republike Srpske, što znači da je dosegno vrhunac koji vojnik može doseći u profesionalnoj karijeri. Njegova knjiga nije osobno svjedočanstvo, odnosno taj je aspekt minoriziran, nego osvrt na borbe na temelju dokumentacije obiju strana. S iznimkom uvodnoga, tj. političkoga uvoda, koji je jednostavno neodrživ, knjiga je na visokoj razini i iznimno korisna za ovu problematiku.

Novi dokumenti Haškoga suda i Simićeva knjiga o djelovanju Vojske Republike Srpske poticajno su djelovali na to da pokušam unijeti više svjetla u problematiku koju sam počeo istraživati 2001. godine. Težište knjige je na šest općina u kojima je hrvatska Operativna grupa *Istočna Posavina* imala efektivno zapovijedanje, a to su Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Derventa, Modriča, Odžak i Orašje. U općinama Brčko i Gradačac bila je muslimanska većina i premda je i u njima postojalo Hrvatsko vijeće obrane, one su samo nominalno bile u sastavu Operativne grupe *Istočna Posavina*, prvenstveno iz logističkih pobuda jer iz Sarajeva nisu dobili pomoć u prvim mjesecima rata, presudnima za njihov opstanak. Borbe u te dvije općine prikazao sam da bi čitateljima bio jasniji kontekst zbivanja jer je bitan za stanje u oraško-domaljevačkom džepu. Kao i u nizu slučajeva prije, pokazao sam da je slika zbivanja koja se temelji na dokumentima osjetno drugačija od one koju sugeriraju senzacionalistički naslovi po medijima na temelju pomno odabranih svjedoka i njihovih predvidivih tumačenja.

Knjiga je pisana u nastojanju da se pomiri tematski i kronološki pristup. Smatrao sam da je to način da bude čitljivija premda takav pristup otežava kontekstualiziranje stanja na cijelom bojištu. Ipak, odlučio sam se za prikaze stanja po dijelovima bojišta jer je to preglednije, a s iznimkom kraćih razdoblja bojišta doista jesu funkcionirala kao lokalna zbivanja. Zadnja su poglavlja tematska i u njima sam nastojao odgovoriti na pitanja o kojima postoje sada već desetljeća duga nesuglasja.

U metodološkom smislu dužan sam nekoliko napomena. Pojmove Srbi, Hrvati i Muslimani koristim kao određenja za dominantne politike, vojne snage i strane u ratu. Pod time ne mislim na sveukupne zajednice jer su sve one, u manjoj ili većoj mjeri, imale oponente koji se nisu slagali s dominantnom politikom u svojoj naciji. Koristio sam terminologiju sukobljenih strana, pa sam za Jugoslavensku narodnu armiju i Vojsku Republike Srpske poštovao njihova određenja, a za Hrvatsku vojsku i Hrvatsko vijeće obrane koristio sam pojmovnik koji se ustalio tek potkraj 1992. godine. To pak znači da sam dao prednost pojmovima poput bojne, satnije i bitnice nasuprot bataljunima, baterijama, pa i, iako vrlo rijetko, četama. Dio brigada Hrvatske vojske počeo je rat u Bosanskoj Posavini s bataljunima, a završio ga s bojnama. Za označavanje nadmorskih visina, osim u citatima, koristio sam isključivo pojam kota i kada se radilo o trigonometrijskim točkama, što je možda neodgovarajuće, no svrha je bila da se čitatelju podastre isti podatak – nadmorska visina konkretnoga mjesta.

Na kraju zahvaljujem svima koji su mi pomogli tijekom rada na knjizi, od ustupanja dokumenata do pomaganja u izradi zemljovida. Sve greške i propusti moja su odgovornost.

U Velikoj Gorici u rujnu 2019.